

**TAR
TU
FFE**

JEAN
BAPTISTE
MOLIÈRE

T A R T

JEAN BAPTISTE MOLIÈRE

Paní Pernellová, matka Orgonova . . .	Anna Kratochvilová, nositelka vyznamenání Za zásluhy o výstavbu
Orgon, manžel Elmířin	zasloužilý umělec Miloslav Holub
Elmíra, druhá manželka Orgonova . . .	Vlasta Vlasáková
Damis	Stanislav Šárský
Mariana	Jana Lukešová
Valér, nápadník Marianin	Jaroslav Kaňkovský
Kleantes, švagr Orgonův	Přemysl Matoušek
Tartuffe, svatoušek	Zdeněk Dřevojánek
Dorina, komorná Marianina	Jiřina Froňková
Pan Loyal, soudní vykonavatel	Osvald Albin
Královský zmocněnec	• • •
Filipka, služka paní Pernellové . . .	Jana Vaňková

U F F E

TARTUFFE

Překlad: František Vrba

Režie: Bedřich Jansa

Scéna: Květoslav Bubeník j. h.

Kostýmy: Květoslav Bubeník j. h.

Scénická hudba: Josef Przebinda j. h.

Inspiciet: Milada Pecháčková

Nápvěda: Milada Dehnerová

Premiéra 27. dubna 1968 v Divadle Jiřího Myrona

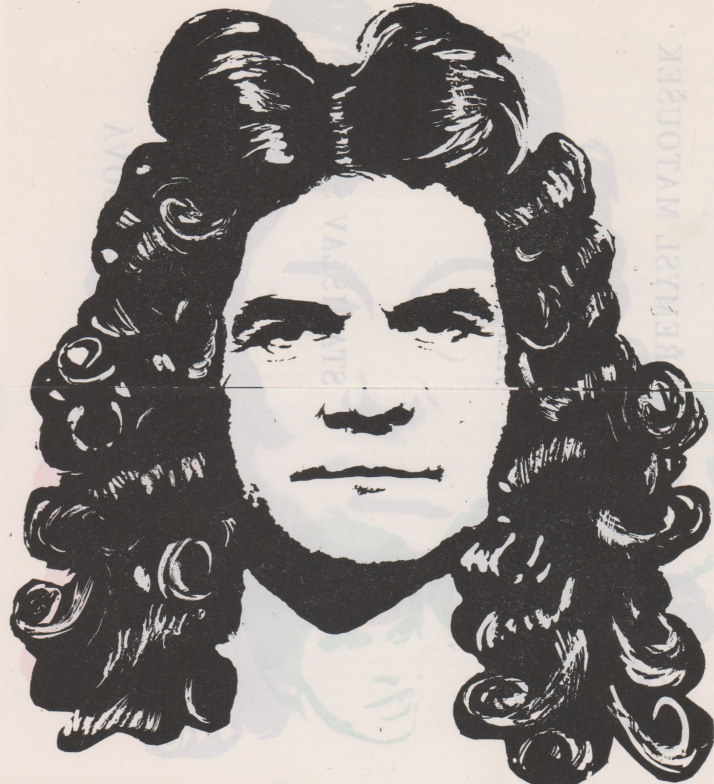
VLASTA VLASÁKOVÁ

JIŘINA FRONKOVÁ

ANNA KRATOCHVÍLOVÁ

ZDENĚK

DŘEVOJÁNEK

PŘEMYSL MATOUŠEK

JAROSLAV KAŇKOVSKÝ

STANISLAV ŠÁRSKÝ

JANA LUKEŠOVÁ

MILOSLAV

HOLUB

Ten dobrý pan Tartuffe

Místo programových prohlášení.

Ta pakáž hamizná si dělá z věci boží
výnosné řemeslo a vyložené zboží:
šilháním po nebi a hraným zápalem
si platí světský lesk — třeba i s metálem!

Tyto myšlenky veřejně hlásat z jeviště ve Francii na začátku druhé poloviny sedmnáctého století, to nebyla jednoduchá záležitost. A pětiletá historie bojů, uvádění a opětného zakazování Tartuffa — to je věčná historie bojů o sebevyjádření svobodného ducha, bojů o lidskou i uměleckou pravdu, bojů s vládnoucím pokrytectvím.

A jejich pobožnost jen jejich neřest halí,
jsou mstivi, úskoční a zrádci, vychytalí:
oni vás nezničí, že by k vám měli zášť,
jen v zájmu božím — tak to je ten jejich plášť.

První uvedení Tartuffa, ke kterému došlo poslední den versailleských slavností 12. května 1664, umožnila nově se rodící společenská situace, jejímž nositelem byl mladý král Ludvík XIV., který převzal řízení státních záležitostí do svých rukou roku 1661. Byl to člověk, který byl v náboženském vyznání ve velmi liberální a na svém dvoře trpěl i šlechtické libertiny, který se chtěl bavit a ty, kteří ho za to kritizovali, nesnášel, který, jak prohlásil svému bratru, nechtěl být pokrytcem. O obsahu nově Molièrovu komedie (jejíž první uvedení bylo vlastně jakousi předpremiérou tří prvních, tehdy hotových jednání prvního, nám dnes neznámého znění hry, jejímž hlavní postavou byl už tehdy pokrytecký kněz Tartuffe) byla lite-
rární veřejnost pařížských monděnních kruhů informována už v dubnu 1664, kdy ji Molière překládal králi, který o ní po-
dobně mluvil i před dvořany. To svědčí o tom, že Molière se odvážil postavit do středu dění Tartuffa jen proto, že si chvalně mluvil i před dvořany. O přípravách uvedení Tartuffa se tedy vědělo a už 17. dubna 1664 se šel na
byl jist svolením a ochranou královou. O přípravách uvedení Tartuffa se tedy vědělo a už 17. dubna 1664 se šel na
Molièrovi a na znemožnění jeho uvedení. Jistě není nezajímavé říci si několik faktů o této „Společnosti“. Byla to tajná
organizace, založená už na počátku XVII. století. Měla v mnoha společenských kruzích své špehy, kontrolovala společenský
organizace, založená už na počátku XVII. století. Měla v mnoha společenských kruzích své špehy, kontrolovala společenský
a mnohdy i soukromý život, její členové se vtírali do rodin jako usměrňovatelé svědomí a často získávali v podobě odkazů
a darů majetek bohatých měšťanských rodin pro církev. Podle svých stanov bojovala proti světským zábavám, proti liber-
a teismu a propagovala náboženskou bigotnost. Jeden z článků stanov říká, že její členové se zavazují: „Vyhýbat
se mistům, kde se dávají komedie, frašky, plesy, stavět se proti pobytu komediantů a usilovat o jejich vyhánění z města.“

Členové této Společnosti ihned po versailleské premiéře zahájili proti Molièrovi kampaň, jejímž výsledkem bylo, že Ludvík
XIV. Tartuffa zakázal. Církevní reakce byla na koni. Chválil Ludvíka za to, že „divadelní hru „Pokrytec“, která je naprosto
je urážlivá vůči náboženství a mohla by mít velmi nebezpečný účinek, zakázal.“ (Gazzete ze 17. května 1664.) Molière je
nazýván ďáblem v tělesné schránce a v lidských šatech. Nejvyhlášenějším bezbožníkem a libertinem. Král je žádan, aby
autor Pokrytce byl exemplárně potrestán za to, že zplodil takový kus na výsměch církvi. Aby byl upálen pro urážku Boha
a církve.

V té době dlel královský dvůr ve Fontainebleau. Molière se rozjel za králem. Prostřednictvím manželky králova bratra se
mu podařilo setkat se s Ludvíkem XIV. Podle B. Dussane se mezi nimi rozvinul asi tento rozhovor: „Chápu vaši starost,
Molière, ale třebaš máš to velmi mrzí, nemohu v této chvíli dovolit veřejné představení Tartuffa.“ Na Molièrovu otázku, jestli
zákaz byl způsoben tím, že se mu hra nelíbila, král odpovídal: „Naopak, komedie se mi velice líbila a já osobně proti
ní nic nemám. Nepochybují vůbec o vašich skvělých úmyslech a schvalují je. Ale v této chvíli mám své důvody, abych
hru zakázal. Nepobuřujte pobožníkáře. Jsou to lidé nelitostní...“ A tak Tartuffe dále mlčí.

V červenci 1664 pozval Ludvík XIV. Molièra a jeho herce do Fontainebleau, aby tam předvedli na počest papežova y-
novce legáta Chigioho „Princeznu z Elidy“. Při té příležitosti se Molièrovi podařilo přeciť „Pokrytec“ Chigimu. Tomu se
komedie velice líbila a schválil ji. Toho využil Molière a poslal králi petici, ve které vysvětluje smysl hry a znovu žádá
o povolení jejího provozování. Ludvík mu toto povolení opět neposkytl.

Molière na Tartuffovi dále pracuje a v listopadu 1664 ho dokončuje. Pro veřejnost ho však nemůže hrát. Jeho herecká
skupina ovšem nutně v té době potřebovala novou hru, novou komedii, která by naplnila hlediště. A tak spatřuje světlo
světa „Don Juan“, španělský šlechtic, v jehož příbězích obnovuje autor problematiku pokrytce. Během další práce na zdo-
konalování Tartuffa vznikají další hry: „Láska lékářem“, „Misanthrop“, „Lékařem proti své vůli“ a jiné. Možnosti uvedení
Tartuffa se ovšem Molière nevzdává. Mění původní verzi (ukazuje v ní, jak Tartuffovy mají své spojence u dvůr, u polie-
ce, u soudů), vyškrtává z ní některé pasáže (parodie otcenáše), zmírňuje řadu veršů a podle petice, kterou poslal králi,
přejmenoval Tartuffa na Panulfa, který už nebyl knězem, ale světským člověkem, a tak se mohl ucházet o ruku Orgonovy
dcery. A tak na začátku srpna 1667, ve velice zoufalé finanční situaci, uvádí Molière ze zoufalství v Palais Royal novou
komedii, nazvanou Panulf neboli Podvodník. Aby reakce neměla tolik důvodů ke křiku, objevil se Panulf až ve třetím
jednání a Orgonův švagr Kleantes se stal hlasatelem jakési racionální představitelské morálky a zlaté střední cesty. Před-
stavení mělo obrovský úspěch. Divadlo bylo nabitó, pokladna plná. Reakce se ale nedala obelstít novými úpravami.
President pařížského soudu de Lamoignon (člen Spolku nejsvětější svátosti) využil toho, že Ludvík odjel do Flander, a
Podvodníka zakázal. Nařídil, aby byly všechny plakáty strženy a ke vchodu do Palais Royal dal postavit policejní stráž
s rozkazem, aby zabránily jak obecnstvu, tak hercům přístup do divadla. Tentokrát Molière sice opět prohrál, ale oka-
mžitě se odhodlal k protiútku. Poslal za králem své dva herce s peticí, v níž protestuje proti církevní kabalě, která po-
mocí intrik překáží v uvedení Tartuffa. Petice obsahovala řadu faktů, z nichž uvádíme: „Nepochybují Sire, že lidé, které
lížím, nasazují u Vašeho Veličenstva všechny páky a obrabce na svou stranu, jak to ostatně už učinili, upřímně zbožné
duše, které se dojí tím snadněji oklamat, že soudí druhé podle sebe. Dovedou dodávat všem svým úmyslům krásného
zdání. Ale nechť se tváří jakkoli, nikdy nejsou vedeni zájmem božím... Nikdy mi neodpustí, že jsem odhalil před zrak
celého světa jejich pletvátku, a jistě neopomenu Vašemu Veličenstvu povědět, že moje komedie kdekoho pohoršila. Ale
pravda, Sire, je taková, že celá Paříž byla pohoršena jenom zákazem, který byl na mou hru vydán, že nejkřivnější
duchové měli moje představení za prospěšné.“ Petice obsahovala ještě celou řadu důvodů, které vedou kabalu k akcím
proti uvedení Tartuffa a proti Molièrovi, důvodů typických ne zrovna jen pro onu dobu. V závěru potom Molière pro-
hlašuje, že přestane psát komedie, pokud pokrytci nabudou vrchu. Král si dal několik dnů na čas, než udělil povolení
k uvádění Tartuffa. Ovšem kabala svatoušku nenelenila a pařížský biskup vydal pastýřský list, v němž zakázal „komukoliv
hrát ať pod jakýmkoliv jménem, svrchu jmenovanou komedii, číst ji nebo ji poslouchat, ať už na veřejnosti nebo i v
soukromí, pod trestem exkomunikace.“ Na protest proti tomuto zákroku Molière přestal hrát a zavízel na sedm týdnů své
divadlo. To ovšem neznámá konec jeho práce autorské. Píše Amfityron, který se stal jedním z nejoblíbenějších Mo-
lièrových děl.

Vliv Společnosti nejsvětější svátosti byl silně podporován královou matkou Annou Rakouskou. Její smrtí počátkem roku
1666 ztratil Společenost svého nejlivnějšího činitele a naopak Molière získává velkého příznivce v osobě královského mi-
nistra Colberta. A tak se znovu pokouší získat povolení k uvedení Tartuffa na scénu. Pokud je úspěšný. Colbert povolává
Molièra do Louvru, aby králi přečetl definitivní text: „Dal jsem prozkoumat svým kanovníkem Baluzem, který je velmi zběh-
lý v kanovníckém právu, znění exkomunikace, která vás zdráela už málem dvě léta. Nedalo mu to příliš práce najít ně-

Jaké formální chyby, jimiž se stává neplatnou. Král zatím ukončil jansenistický spor a já jsem si vzal na starost rozpustit Společnost nejsvětější svátosti, takže Jeho Veličenstvo soudí, že teď je velmi vhodný čas povolit provozování vaší hry. Ale král se dověděl, že jste v ní zjemnil ostrost některých míst, a tak by vám o tom chtěl říci svůj názor." Z těchto důvodů, a proto, že Podvodník není hrou sprostého nebo pohrčšlivého, nemravného druhu, jež podle církevních a státních zákonů mají být zakázány, hraje Molière hru Podvodník opět pod starým názvem Tartuffe při různých slavnostních příležitostech. Na jevišti svého divadla ale Molière hru neuvádí. Proč? Pravděpodobně čeká, až jí opět dokončí ve svém původním tvaru, pochopitelně ještě zdokonaleněm. A až tento nový, snad už definitivní tvar hry, bude povolen k provozování Během práce na poslední verzi, do které ještě zasahoval král celou řadou kritických připomínek, vytváří Molière další vynikající díla, jako byl Jiří Dušek a Lakomec. K poslednímu čtení před králem došlo 5. února 1669. Hned nato dostal Molière od krále povolení a téhož dne uvedl Tartuffa bez předchozího ohlášení na scéně divadla v Palais Royal. Církev i společnost postavil před hotovou věc. Bylo velice těžké dostat se do sálu na obnovenou premiéru. Zájem byl obrovský. Divadlo bylo nabito do posledního místa. A žádná komedie před tím neměla takový úspěch. A nejen umělecký. I finanční. A Tartuffe se skutečně stal největším Molièrovým úspěchem vůbec. O velikonočních se hrál třicetkrát za sebou. V březnu 1669 vyšel knižně a na programu divadla zůstal nepřetržitě až do velikonočních prázdnin. Během roku 1669 dosáhl padesátí pěti repríz a do konce století 172.

A tak konečně objevila světlo světa (toho oficiálního) hra, kterou i my vám dnes předkládáme. Od jejího prvního uvedení tedy uplynulo tři sta let. Mnoho věcí se změnilo, ale její aktuálnost trvá. A není náhodou, že místo ideového rozboru, místo programových prohlášení, vás seznamujeme s cestou (trnitou, klopotnou, plnou překážek, nastrožených hloupyň, zlými, mocnými), kterou musela urazit, aby se dostala na jeviště. A taková cesta nečekala jenom ji. Mnoho uměleckých děl se po ní snažilo a bez pochyby ještě snaží dostat k člověku. A my všichni ji velmi dobře známe. Budeme se s ní ještě setkávat často?

O to je strašnější ta smečka jedovatá
že na nás tasí zbraň, co připadá nám svatá,
a jejich nenávisť, kterou tak zastíleli,
nás hrozí zavraždit — svěcenou čepelí.
Těch pokrytců dnes je, že se až věřit nechce...

DÍLO

OBRAZY
GRAFIKU
PLASTIKY
KERAMIKU - SKLO
TEXTIL - UŽITÉ UMĚNÍ
BYTOVÉ DOPLŇKY

Vám v bohatém výběru nabízí Dílo — podnik Českého fondu
výtvarných umění — středisko Ostrava 1, Revoluční 12 ve svých
prodejnách:

Ostrava 1, Jiráskovo nám. 10

Ostrava - Poruba, Leninova 686

Haviřov II, Zápotockého ul. 45

Valašské Meziříčí, Vsetinská 5

„DÍLA Z DÍLA - ZÁRUKA UMĚLECKÉ KVALITY“

J. B. Molière: Tartuffe. Program vydala Státní divadlo v Ostravě v redakci Majmíra Weimanna. Fotografie František Krasl, grafická úprava Jan Dušek. Typografická spolupráce Lubomír Kus. — Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hallarova 14. — Cena 2 Kčs.

„DĚLA A DĚLA - ZÁRUKA UMĚLECKÉ KVALITY“

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ

1967

68

1. 8. 1967
divadlo v Ostravě
Fotografie František Kral, grafická úprava Jan
Dvořák, typografická spolupráce Lubomír Káča
Výtisk Moravské lidstřešné závody, n. p. - provoz
22. Ostrava I, Holkové 14. - Cena 2 Kčs.